

**Криворізький державний педагогічний університет
Факультет іноземних мов**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ФІЛОЛОГІЇ І МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ МОВ**

Збірник наукових праць

Випуск 7

**Кривий Ріг
2010**

4. Krumm H.-J. Mehrsprachigkeit und europäische Integration - http://www.eurac.edu/webdav/commul/MEB_Bibliographie_Artikel/Literatur_NEU_Sprachlests/referat_krumm121202.pdf
5. Schröder K. Den Fremdsprachenunterricht europatauglich machen// Fremdsprachenunterricht.- Heft 1.- 1999.- S.2-8.

О. І. Дрогайцен
канд. пед. наук

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В СВІТЛІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ

У статті визначено складові професійної компетентності майбутнього вчителя в світі компетентнісного підходу в освіті та охарактеризовано їх особливості.

In this article the components of professional competence are defined and their peculiarities are characterized.

У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.) окреслені основні принципи її розбудови. У відповідності до модернізації змісту освіти загалом завданнями професійної освіти є: підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня, конкурентноспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, що не тільки добре володіє своєю професією, але й орієнтується у суміжних царинах діяльності, здатного до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. До того ж, розвиток вищої освіти України в контексті Болонського процесу посилює актуальність питання формування професійної компетентності сучасного фахівця.

Як відомо, компетентнісний підхід в освіті зародився в педагогічний науці в кінці 60-х – на початку 70-х років ХХ ст. на Заході, у кінці 80-х – у СРСР. Але саме останнім часом поширюється освіта, яка базується на визначених і обґрунтованих компетенціях особистості – СВЕ (competence-based education). Ідеї модернізації освіти на компетентнісних засадах, проблеми становлення і розвитку професійної компетентності сучасного фахівця та її складових активно обговорюються й розробляються в наукових колах. Великий внесок у розробку цих питань зробили такі науковці, як: Дж. Равен, В. Хутмаєр, Є. Бачинська, В. Болотов, Т. Браже, С. Гончаренко,

Д. Ельконін, Е. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, Т. Іванова, Н. Коломінський, К. Корсак, А. Маркова, Н. Ничкало, С. Трішина, І. Фрумін, А. Хуторської, С. Шишов та ін. У сучасній педагогіці стверджується, що компетентнісний підхід – це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, добору її змісту, організації навчально-виховного процесу та оцінювання навчальних результатів. На підґрунті міжнародних і вітчизняних досліджень із цієї проблеми учасниками робочої групи, створеної в рамках проекту ПРООН «Освітня політика та освіта “рівний – рівному”», було розроблено орієнтовний перелік із семи ключових компетентностей, з яких складається компетентнісний підхід у навчанні: уміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, підприємницька, соціальна, компетентності з ІКТ, здоров’язберігаюча [5, с. 90].

Компетентнісний підхід в освіті безпосередньо пов’язано з ідеєю цілеспрямованості та цілезаданості навчально-виховного процесу, з формуванням у педагогів професійної компетентності. Але тут виникають питання не тільки змістовного характеру (у чому полягає суть компетентнісного підходу в освіті?), але й термінологічного (що є компетентність і компетенція, чим вони різняться? Які види компетентностей і компетенцій складають професійну компетенцію?). Слід зазначити, в науковій літературі можна знайти від 3 до 37 видів компетенцій та компетентностей.

Мета статті – визначити складові професійної компетентності та охарактеризувати їх особливості.

Деякі вчені використовують поняття «компетенція» і «компетентність» як синоніми, але сьогодні більшість дослідників чітко розрізняють ці терміни. При цьому компетенції характеризують найвищий, узагальнений рівень умінь і навичок (А.Г. Бермус), який визначається статутами, нормативними документами, посадовими інструкціями, навчальними програмами (А.К. Маркова). Компетенція – це соціальна вимога (норма), яка є заданою наперед, до освітньої підготовки фахівця, й є необхідною для його якісної продуктивної діяльності у відповідній сфері, а компетентність – комплексна інтегративна характеристика особистості (С.В. Трішина, А.В. Хуторської). Також багатьма дослідниками компетентність розглядається як уміння актуалізувати накопичені знання та вміння, коли це необхідно, використовувати їх у процесі реалізації своїх професійних функцій, тобто наявна особистісна якість (сукупність якостей) фахівця та мінімально необхідний досвід діяльності у заданій сфері. Компетентність проявляється та здобувається в діяльності.

Отже, по-перше, у поняття «компетенція» і «компетентність» включаються такі складові, як спрямованість особистості (мотивація, ціннісні орієнтації, готовність тощо), її здатність до переборювання стереотипів, гнучкість мислення, а також риси характеру: самостійність, цілеспрямованість, вольові якості та ін. По-друге, компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією разом з особистісним відношенням до неї і до предмету діяльності; тобто компетенція – це вимога до освітньої та професійної підготовки студента (учня, того, хто навчається), а компетентність – особистісна якість, яка вже сформувалася.

Аналіз наукової літератури показує, що вчені, які досліджують проблеми компетентності педагога, не тільки використовують у своїх роботах різні терміни: «професійна компетентність» (Є. Бачинська, В. Введенський, Б. Гершунський, Т. Добудько, А. Маркова, Т. Сорокіна), «педагогічна компетентність» (Л. Мітіна, С. Стрельникова), «професійно-педагогічна компетентність» (Н. Кузьміна, Є. Кузьмін, Ю. Кулюткін, З. Єсарева, Г. Сухобська), але й по-різному визначають зміст поняття, його структуру.

Так, Т.М. Сорокіна [7, с. 110-111] під *професійною компетентністю* вчителя розуміє єдність його теоретичної й практичної *готовності* до здійснення педагогічної діяльності, тобто компетентність – один із ступенів професіоналізму, складова педагогічної діяльності, здатність особистості педагога вирішувати різні типи педагогічних задач. А *професійна компетенція* вчителя – *динамічний, процесуальний бік його професійної підготовки*, характеристика професійного росту, професійних (мотиваційних і діяльнісних) змін. Тієї самої думки дотримується Є.М. Бачинська, уточнюючи, що «*професійною компетентністю*» слід розуміти *інтегровану особистісну характеристику*, що включає психологічну (розуміння та усвідомлення власної діяльності) та теоретичну (набуття особистісно значущих знань і вмінь) *готовність* педагога до діяльності, його здатність вирішувати на практиці педагогічні задачі та виконувати роботу загалом [2].

На думку В. Введенського, *професійна компетентність* – це ефективне використання в реальній освітній практиці певного набору знань, умінь та навичок. Важливими складовими професійної компетентності педагога є комунікативна, регулятивна, інтелектуально-педагогічна, операціональна та інформаційна компетентності [3].

Трьохрівнева *ієрархія компетенцій* (ключові, загальнопредметні, предметні) запропонована А.В. Хуторським. Також дослідник визначає перелік *освітніх компетенцій* (ціннісно-сміслова, загальнокультурна,

навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова, особистісного вдосконалення), які залежать від цілей загальної освіти, структурної презентації соціального досвіду та досвіду особистості учня (студента), який дозволяє йому оволодіти соціальним досвідом, отримати навички життя і практичної діяльності в суспільстві [8, с. 63].

Г.І. Баєва підкреслює, що *компетентність* фахівця – це «привласнена, відрефлексована ним у ході професійної діяльності *система соціально-значущих та особистісно-значущих компетенцій*», тому розмежує ключові компетенції, дещо звужуючи класифікацію А.В. Хуторського (навчально-пізнавальну, інформаційну, комунікативну, соціально-трудова, особистісного вдосконалення) і «суперкомпетентності» як діяльнісні характеристики людини (трудова, навчальну, ігрову, комунікативну) [1].

З акмеологічного боку ця проблема досліджується в роботах Н.В. Кузьміної [див., наприклад, 6], де *професійна компетентність* визначається як *здатність педагога перетворювати спеціальність*, носієм якої він є, на *засіб формування особистості учня* з урахуванням обмежень і наказів, що накладаються на навчально-виховний процес вимогами педагогічної норми, де він здійснюється. Вчена пропонує класифікацію складових професійної компетентності:

- 1) спеціальна і професійна компетентність у царині дисципліни, що викладається;
- 2) методична компетентність у сфері засобів формування знань, умінь, навичок учнів;
- 3) соціально-психологічна компетентність у сфері процесів спілкування;
- 4) диференційно-психологічна компетентність у сфері мотивів, здібностей учнів;
- 5) аутопсихологічна компетентність в сфері позитивних якостей і недоліків власної діяльності та особистості.

У науковій літературі також виокремлюються такі *складові професійної компетентності*: філософський, психологічний, соціологічний, культурологічний, методичний і особистісний аспекти, які виражаються у таких показниках, як володіння професійними знаннями та вміннями, ціннісні орієнтації в соціумі, культура, що відбивається у мовленні, стилі спілкування, відношенні вчителя до себе, своєї практичної діяльності та її здійсненні (Т.Г. Браже); діяльнісна, комунікативна, соціальна компетентності (Л.М. Мітіна); гностичний, ціннісно-смысловий, діяльнісний, особистісний компоненти (А.К. Маркова); науково-теоретичний, психологічний, операціонально-технологічний компоненти (Т.В. Добудько) тощо.

Таким чином, у сучасній науці існують трактовки поняття «професійна компетентність педагога»: психічний стан, володіння здатністю та вмінням виконувати певні трудові функції, рівень освіти та загальної культури, єдність теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності тощо, тобто особисті можливості педагога (вчителя, вихователя), які дозволяють йому самостійно й достатньо ефективно вирішувати педагогічні задачі, що передбачає знання педагогічної теорії, вміння та готовність використовувати її положення на практиці.

Можна стверджувати, що професійна компетентність педагога – це сформованість у нього різних аспектів педагогічної діяльності та педагогічного спілкування, інтегративна властивість особистості педагога, яка характеризує його психолого-педагогічні та предметні знання, професійні вміння та навички, особистісний досвід, його націленість на перспективність у роботі, відкритість до оволодіння новими знаннями, впевненість у собі та здатність досягати позитивних професійних результатів. Її формування, передусім, здійснюється через зміст освіти, до якого відносяться перелік навчальних предметів, професійні уміння і навички, що формуються у процесі оволодіння предметами, а також за допомогою прийомів і засобів, які сприяють розвитку активної позиції студента у соціальному, політичному, культурному житті. Вважаємо, що професійна компетентність педагога складається з таких компонентів: духовно-морального, пізнавально-творчого, соціально-психологічного, інформаційного, комунікативного. Рівень професійної компетентності залежить від рівня сформованості усіх її складових і визначає зрілість людини у професійній діяльності, у професійному спілкуванні, у становленні особистості професіонала як індивідуальності, тобто забезпечує педагогу ефективне функціонування його як суб'єкта-професіонала в системі «людина – людина».

До структури професійної компетентності педагога також входять суб'єктний, об'єктний і предметний компоненти. Суб'єктний компонент визначає якісну своєрідність фахівця як суб'єкта, що може ставити цілі та досягати їх, розвиватися, здійснювати професійну самодіагностику, самозміни, самооцінку і самоаналіз, а також діагностику, зміни, оцінку і аналіз професійної діяльності та її результатів. Об'єктний компонент характеризує процес створення спеціалістом системи професійної діяльності та забезпечення її функціонування на усіх етапах руху від поставленої задачі до її втілення у досягнутому результаті. Предметний компонент складає продукт спільної діяльності педагога й учнів. Параметрами професійної компетентності є спрямованість діяльності фахівця

та уміння її здійснювати. Спрямованість визначає професійну значущість діяльності щодо реалізації компетентності, а вміння – систему дій, що послідовно здійснюються, по вирішенню професійних задач на основі синтезу теоретичних і практичних знань.

Безумовно, професійна компетентність повністю може проявлятися лише у вчителя, який безпосередньо працює, в процесі самостійної практичної діяльності, але її передумови та окремі аспекти формуються ще у період навчання в педагогічному закладі. Дослідники (наприклад, Е. Гусинський, Ю. Турчанинова [4]) підкреслюють, що майбутній учитель, вивчаючи свій предмет, робить те, що потім будуть робити його учні. Він спочатку вчиться, але у своїй професійній діяльності йому доведеться займатися зовсім іншою справою: організувати навчання, забезпечувати виховання, розуміти дитину, сприяти її росту та розвитку.

Саме тому дуже складний і динамічний процес формування професійної компетентності педагога – результат його професійної підготовки, яка визначає його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, допомагає активно включатися до існуючого освітнього та соціального простору, сприяє професійній та соціальній адаптації.

Список використаної літератури

1. Баева Г.И. Формирование теоретических основ профессиональной компетентности будущего педагога [Электронный ресурс] : методическая разработка / Галина Ивановна Баева // Министерство образования Пермского края, ГОУ СПО Кунгурское педагогическое училище. – 2007. – Режим доступа : <http://www.yspu.yar.ru>
2. Бачинська Є.М. Професійна компетентність педагога в контексті гуманістичної парадигми освіти [Електронний ресурс] / Свєнєія Миколаївна Бачинська. – Режим доступу : <http://www.innovaciya.by.ru/web>
3. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В.Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51-55.
4. Гусинский Э.Н. Этапы обретения компетентности / Э.Н. Гусинский, Ю.И. Турчанинова // Развитие и оценка компетентности : [тез. докл. конф. – Москва, 1996 / под ред. В.И. Белопольского и И.Н. Трофимовой]. – М. : Институт психологии РАН, 1996. – С. 29-31.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : [бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
6. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Нина Васильевна Кузьмина. – М. : Издательский центр «Академия», 1990. – 124 с.
7. Сорокина Т.М. Развитие профессиональной компетенции будущего учителя средствами интегрированного учебного содержания / Т.М. Сорокина // Начальная школа. – 2004. – № 2. – С. 110-114.
8. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.